

3.4. ORAN ANALİZİ TEKNİĞİ

3.4.1. Genel Bilgiler

Mali analiz tekniği olarak oran analizi mali tablolarda yer alan kalem arasındaki matematiksel ilişkilerin kurulmasından doğar. Bu bağlamda oran iki değişken arasındaki ilişkinin basit matematiksel ifadesidir. Örneğin, dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynaklar arasında hem borçların ödenmesi hem de günlük faaliyetlerinin yerine getirilmesi bakımından ilişki vardır. Bu ilişki oran olarak

$$\frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

şeklinde ifade edilir. Bu oranlamanın sonucu 2 TL. çıkmış ise bunun anlamı 2/1 dir. 1 Liralık kısa vadeli yabancı kaynağa karşılık 2 Liralık dönen varlık mevcuttur.

Oran analizi sonucunda elde edilecek bilgiler ile, işletmelerin borç ödeme güçlerini, varlıkların verimliliğini, finansal yapıyı ve karlılığı ölçmek mümkündür. Bu ölçüm sonucunda işletmenin verimliliği, karlılığı, borç ödeme gücü, gibi konularda geleceğe yönelik tahminler yapılabilir.

Oranların hesaplanması tek başına anlamlı değildir. Oranların kendi aralarında ve işletmenin amaçları ile bütünleştirilerek değerlendirilmesi ve yorumlanması gerekir. Mali tablolardaki kalemler arasında ilişkiler çok sayıda olabileceği için bir çok oran hesaplanabilir. Geleceğe yönelik doğru tahminlerin yapılabilmesi için bir grup oranın birlikte yorumlanması gerekir.

Oranların yorumlanmasında bazı ölçütlerin kullanılması gerekir. Bu ölçütler işletmenin, geçmiş dönemlerdeki oranları, gerek kabul görmüş oranlar, endüstri kolu için geliştirilmiş oranlar olabilir. İşletmenin oranlarının bu ölçütlerle karşılaştırılarak yapılması daha gerçekçi sonuçlar çıkarır.

Oran analizi hem işletmeyi kendi içerisinde değerlendirme de, hem de başka işletmelerle karşılaştırmada kullanılır. Özellikle başka işletmelerle karşılaştırmada işletmenin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesinde oran analizi etkin bir analiz tekniğidir.

Oran analizi tekniğinde bazı kısıtlayıcılar mevcuttur. Söz konusu kısıtlayıcılar dikkate alınmadığına da bu analiz tekniği beklenen yararı sağlamayabilir. Bu kısıtlar şunlardır::

- Analize konu olan mali tablolar geçmiş faaliyetlere dayanmaktadır. Yorumlamada bu husus gözden kaçmamalıdır.
- İşletmeler arası karşılaştırmaların yapılabilmesi için tek düzen muhasebe sisteminin kavramlarıyla standartlarıyla bütün işletmeler tarafından uygulanması gerekir.
- Değişik muhasebe teknikleri kullanan işletmeler aynı sektörde olsalar bile karşılaştırma olanağı ortadan kalkmaz.
- Oran analizi bulguları, diğer analiz teknikleriyle desteklenmelidir. Oran analizinin tek başına veya bir oranın tek başına fazlaca anlamı yoktur.
- Mali tablolarda enflasyon etkisinin giderilmemesi veya eksik giderilmesi

3.4.2. Analizde Kullanılan Oranlar

Oranlar farklı şekilde sınıflandırılmakla birlikte belli başlı analiz kaynaklarında aşağıdaki ayırım yapılmıştır: (1)

1. **Likidite Durumunun Analizinde Kullanılan Oranlar (Likidite Oranları)**
2. **Finansal Yapı İle İlgili Oranlar (Mali Oranlar)**

¹ Konu ile ilgili ayrıntılar için bakınız. Ö.AKGÜÇ, Mali Tablolar Analizi, Genişletilmiş 9.B. Muhasebe Enstitüsü Yayını No: 64, İstanbul, 1995; S.BEKTÖRE rd.Mali Tablolar Analizi Eskişehir, 2000; N.AKDOĞAN, N.TENKER, Finansal Tablolar Analizi , 3.Baskı Ankara, 1988; Ü.GÜCENME, Mali Tablolar Analizi 2. Baskı Bursa 1999.

3. Faaliyet Oranları

4. Karlılık Oranları

3.4.2.1. Likidite Oranları

Likidite oranları, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü biçmek ve net çalışma sermayesinin günlük faaliyetleri karşılamada yeterli olup olmadığını saptamak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu iki konu dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynaklar arasındaki ilişkisinin incelenmesini gerektirir. Likidite oranları dönen varlıklar ve unsurları ile kısa vadeli yabancı kaynaklar arasındaki ilişkileri kapsamaktadır.

Likidite oranları kendi içerisinde üçe ayrılmakta olup şunlardır:

- Cari Oran
- Likidite Oranı
- Hazır Değerler Oranı

Cari Oran

Dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynaklara bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Cari Oran} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Cari Oranın hesaplanması ve yorumlanmasındaki amaç işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü ölçmek ve net çalışma sermayesinin yeterli olup olmadığı konusunda yargıda bulunmaktır.

Genel kural olarak cari oranın 2 TL. olması yeterli kabul edilmektedir. Bunun anlamı 2 liralık dönen varlığa karşılık 1 liralık kısa vadeli yabancı kaynak mevcuttur. Ancak bazı durumlarda daha düşük bir cari oran da yeterli sayılabilir. Cari Oranın yeterli olup olmadığı konusunda yargıda bulunurken, şu faktörlerin gözönünde bulundurulması gerekir.

- Dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynakların terkihi.
- İşletmenin türü ve faaliyette bulunulan sektör
- İşletmenin satın alma ve satış koşulları
- Mevsimlik düşmeler
- Alacak ve stokların devir hızı. Alacakların paraya çevrilme durumu
- İşletmenin ticari bankalar ile ilişkisi
- Kısa vadeli borçların vade itibarıyla dağılımı

Cari Oranın düşük olması kadar, yüksek olması da işletme bakımından olumlu karşılanmaz. Cari Oranın yüksek olmasının iki nedeni vardır. Bunlardan birincisi, işletmenin cari faaliyetleri için gereğinden daha fazla dönen varlığa sahip olmasıdır. Bu durum işletmenin karlılığını olumsuz yönde etkiler. İkinci neden dönen varlıklar içerisinde likiditesi düşük varlıkların özellikle de stokların büyük yer tutmasıdır. Bu durumda işletmenin Cari Oranı yüksek çıksa bile işletme hem borçlarını ödemedi, hem de günlük faaliyetleri yürütmede zorlanabilir. Yapılacak olan yorumlarda bu hususlara dikkat çekmek gerekir.

Likidite Oranı

Likidite oranı, işletmenin mal stokları, gelecek aylara ait giderler ile verilen sipariş avansları dışındaki likit dönen varlıkların kısa vadeli yabancı kaynaklara bölünmesiyle hesaplanır.

Likidite Oranı: $\frac{\text{Dönen Varlıklar} - (\text{Stoklar} + \text{Gelecek Ay Ait Gid.} + \text{Ver.Sip.Av.})}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$

Likidite Oranı Cari Oranı tamamlayan, onu daha anlamlı hale getiren bir ölçüdür. Özellikle Cari Oranın stokların fazla olması nedeniyle yüksek çıkması durumunda Likidite Oranı borçların ödenmesi ve günlük faaliyetlerini devam için gerekli varlıklar bakımından daha anlamlı sonuç verir.

Genellikle bu oranın 1 TL. çıkması yeterli kabul edilmemektedir. Böyle bir oran ile işletme kısa süreli borçların tamamını para mevcudu ve paraya hızla dönüşecek varlıklarıyla karşılar. Ancak yorumlamada, 1 TL'nin altındaki bir değerinde yeterli olabileceği hususu incelenmelidir. Eğer işletmenin stok devir hızı yüksek ise, satışlar peşin yapılabilir, borçlar müşteri avanslarından oluşmuşsa daha düşük bir likidite oranıyla borçlar karşılanabilir. Bununla birlikte 1 TL. bazen borçları karşılamaya yetmeyebilir. Alacakların tahsilinde sorun yaşanıyorsa ve likit değerlerin büyük çoğunluğu alacaklarından oluşuyorsa işletmenin borçları da nakit ödenmesi gereken borç türlerinden oluşuyorsa işletme borç ödemedede zorlanabilir.

Bu hususlar ayrıntılı bir şekilde irdelenmeden kesin yargılarda bulunmak hatalı olabilir.

Hazır Değerler Oranı

Hazır Değerler Oranı, işletmenin Hazır Değerler kalemi ile menkul kıymetler kalemi tutarının toplamının kısa vadeli yabancı kaynaklara oranlanmasıdır. Bu oran nakit oranı olarak da nitelendirilir. Bu oran işletmenin satışlarının ve alacaklarının tahsilinin bir süre için durması durumunda borç ödeme gücünün yeterliliğini göstermektedir. Genel kabul görmüş oran 1 TL'dir. Yani işletmenin kısa vadeli borçlarının Hazır Değerler ve menkul kıymetler ile karşılanabildiğini gösterir.

Oranın 1 TL'nin altında çıkması başka bir ifadeyle dönen varlıkların likiditesinin düşük çıkması hemen işletmenin aleyhine yorumlanmamalıdır. Sektör ortalaması dikkate alınmalıdır. Örneğin Türkiye'de faaliyet gösteren sanayi işletmelerinde bu oranın 0,2 TL düzeyinde olduğu görülmektedir. İşletmenin satışlarının peşin olması, alacak devir hızının yüksek olması durumunda oranın düşük olması sorun yaratmaz. Ayrıca kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisinde nakit olarak ödenmeyecek borç türleri varsa (alınan sipariş avansları, gelecek yıllara ait gelirler, hesaplanan KDV gibi) düşük bir hazır değerler oranı sorun yaratmaz.

Oran Analizi sonucunda ortaya çıkan nakit borç ödeme yeterliliğinin mutlak nakit akım tablosunun analiz sonuçlarıyla desteklenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

3.4.2.2. Finansal Yapı İle İlgili Oranlar (Mali Oranlar)

Finansal yapı ile ilgili oranlar işletmenin finansmanında yabancı kaynaklardan ne ölçüde yararlandığını ve işletmenin gelecek dönemlerde zarar etmesi, varlıklarının değerinin düşmesi gelecek yıllarda beklenen nakit akışını gerçekleşmemesi durumunda borçların ödenip ödenemeyeceği konularında önemli bilgiler sağlar. Özellikle işletmeye kısa ve uzun vadeli borç vermek isteyenler bakımından bu bilgiler önem taşımaktadır. Mali Oranlar borçlar ile öz kaynaklar ve borçlar ile varlıklar arasındaki ilişkilerden doğmaktadır. Borçlar ile öz kaynaklar arasındaki ilişki, işletme finansmanında yabancı kaynak kullanılma durumu ile öz kaynakların borç verenler için bir güvence olup olmadığını gösterir. Borçlar ile varlıklar arasındaki ilişki işletmenin gelecekte borç ödeme yükü hakkında ipuçları verir.

Finansal yapı ile ilgili çok sayıda oran olmakla birlikte yaygın olarak kullanılan oranlar şunlardır:

- Borçların Öz Kaynaklara Oranı
- Borçların Varlık Toplamına Oranı
- Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Öz Kaynaklara Oranı
- Maddui Duran Varlıkların Öz Kaynaklara Oranı
- Sabit Finansman Giderlerini Karşılama Oranı

Borçların Öz Kaynaklara Oranı

İşletmenin kısa vadeli yabancı kaynaklar ile uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamının öz kaynaklara oranlanması suretiyle hesaplanır. Sonucun anlamlı olması bakımından % olarak ifade edilir.

$$\text{Borçların Öz Kaynaklara Oranı} = \frac{\text{Toplam Borçlar} \times 100}{\text{Öz Kaynaklar}}$$

Kreditörlerin işletmeye öz kaynakların yüzde kaç oranında kredi sağlandığını gösteren bu oranın %100'ü aşmaması istenir. Oranın %100'ü aşması durumunda, toplam borçların öz kaynaklardan daha büyük olduğu görülür. Böyle bir durum borç veren verenlerin varlıklar üzerinde söz sahibi olduğunu ve finansman giderlerinin fazlaca olduğunu ifade eder.

İşletme yeni krediler bulmada zorlanma ve vadesi gelen borçlarını ödemede zorlanabilir.

Oranın %100'ün altında çıkması durumunda varlıklar üzerinde işletme sahip veya ortaklarının söz sahibi olduğu ve öz kaynakların borç verenler için bir güvence oluşturduğu söylenebilir. Finansman giderleri nispeten düşük olacağından karlılık olumlu yönde etkilenecektir.

İşletmenin borç ödeme gücü bakımından yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli yabancı kaynakların daha fazla olması beklenir.

Borçların Varlık Toplamına Oranı

Kaldıraç oranı olarak da adlandırılan bu oran kısa vadeli yabancı kaynaklar ile uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamının varlık toplamına bölünmesi ve sonucun yüzde olarak ifade edilmesi için 100 ile çarpımı şeklinde hesaplanır.

$$\text{Kaldıraç Oranı} = \frac{\text{Toplam Borçlar} \times 100}{\text{Toplam Varlıklar}}$$

Oran Varlıkların % yüzde kaçının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösterir. Oranın yüksek çıkması işletmeye kredi verecekler bakımından varlıkların bir güvence oluşturduğu, borç taksitleri ve faizlerin ödenmemesi nedeniyle mali bakımdan zor durumlara düşme ihtimalinin yüksek olduğunu gösterir. Ancak kaldıraç etkisinden sınırsız bir şekilde yararlanma ihtimali yoktur.

Ülkemizde oranın % 50 - % 60 arasında çıkması norma karşılanmaktadır. Hatta enflasyon oranının yüksek olduğu dönemlerde oranın daha da yükselmekte olduğunu görmekteyiz.

Varlıkların değeri belirlenirken özellikle yüksek oranlı yeniden değerlendirme nedeniyle varlıkların değeri artmakta ve bu durum oranın değerini düşürmektedir. Yorumlamada bu hususu da dikkat çekmek gerekir.

Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Öz Kaynaklara Oranı

Oran kısa vadeli yabancı kaynakların öz kaynaklar toplamına bölünmesi ve çıkan sonucun yüzde olarak ifadesi için 100 ile çarpımı sonucunda hesaplanır.

$$\text{Oran} = \frac{\text{KVYK} \times 100}{\text{Öz Kaynaklar}}$$

Bu oranın sanayi işletmeleri bakımından % 35'i geçmemesi beklenir. Ancak ülkemizde işletmelerin büyük bir kısmının uzun vadeli borç bulma imkanlarının kısıtlı olması bu oranın daha yüksek çıkmasına sebep olmaktadır.

Bu oranın küçük olması, işletmenin kısa vadeli borçlarının az olduğunu borç ödeme gücünün ve finansal yapının sağlam olduğunu gösterir. İşletmenin lehine yorumlanır.

Oranın yüksek olması kısa vadeli yabancı kaynakların büyük olduğunu gösterir. Bu durum gerek net çalışma sermayesi bakımından gerekse borç ödeme gücü bakımından olumlu yorumlanmaz. Ayrıca kısa vadeli finansman giderlerinin yüksek çıkmasına neden olur. Bu da faaliyetlerden elde edilen karı

olumsuz yönde etkiler. Oranı yüksek olan işletme yeni borç sağlamada zorlanır. Başka bir ifadeyle kredi kurumları oranı yüksek olan işletmelerde kredi açmazlar.

Maddi Duran Varlıkların Öz Kaynaklara Oranı

Oran, maddi duran varlıkların öz kaynaklara bölünmesi ve çıkan sonucun yüzde olarak ifade edilmesi için 100 ile çarpımı sonucu hesaplanır.

$$\text{Oran} = \frac{\text{Maddi Duran Varlıklar} \times 100}{\text{Öz Kaynaklar}}$$

Bir işletmenin maddi duran varlıklarına optimum yatırım yapması son derece önemlidir. Çünkü maddi duran varlıklar o işletmenin üretim kapasitesini oluşturur. Atıl veya eksik kapasite maliyetlerle ilgili olup karşılığı olumsuz yönde etkileyen konulardır.

Bu oranın büyüklüğü işletmenin türüne, kuruluş tarihine, kullandığı teknolojiye göre değişmekle birlikte sanayi işletmelerinde %100'ü geçmemesi istenir.

%100'ün altında olması öz kaynakların maddi duran varlıkların finansmanına yettiği gibi diğer varlıkların finansmanında da kullanıldığını ifade eder.

Oranın %100'ün üzerinde çıkması öz kaynakların maddi duran varlıkların finansmanına yetmediği ve yabancı kaynaklara baş vurulduğunu gösterir. Böyle bir durumda uzun vadeli yabancı kaynaklardan kullanılmış olması beklenir.

Maddi duran varlıklara gereğinden fazla yatırım yapılmamasına dikkat edilmelidir. Fazla yatırım atıl kalabileceği gibi finansman ihtiyacı arttırarak yabancı kaynaklara başvurmayı gerektirir. Böyle bir durum atıl kapasite nedeniyle birim ürün başına sabit maliyetleri, yabancı kaynak kullanılacağı için finansman giderlerini arttırır. İşletmenin aleyhine yorumlanır. Bu noktada trend analizi sonuçlarından yararlanılabilir.

Payda yer alan tutar maddi duran varlıkların net değerini ifade etmektedir.

Sabit Finansman Giderlerini Karşılama Oranı

Bu oran; uzun vadeli yabancı kaynaklar için ödenecek finansman giderlerinin işletmenin karıyla karşılanıp karşılanamayacağını, dolayısıyla uzun vadeli kredi verenlerin faiz olarak işletmeden alacakları payın güvenliğini ölçmede yararlı bilgiler sağlar. Aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır:

$$\text{Oran} = \frac{\text{Faaliyet Karı}}{\text{Uzun Vadeli Giderleri Borçlanma}}$$

Oran bir işletmenin uzun vadeli borçlanma giderlerinin kaç katı büyüklüğünde faaliyet karı elde ettiğini gösterir. Oranın büyük çıkması işletmenin faizleri ödeyebileceğini hatta gelecekte borç ödeme gözönünde olumlu olabileceğini gösterir. İşletmenin finansal gücü yerindedir. Oranın küçük çıkması işletmenin borçlarını ödeme sorunu olacağını, ekonomik faaliyetlerinde başarılı olamadığını, uzun vadeli borçların yüksek ve faizlerinin ağır olduğunu gösterir. İşletmenin aleyhine yorumlanır. Benzer işletmelerin oranıyla karşılaştırma yapılırsa daha sağlıklı sonuçlar alınabilir.

3.4.2.4. Çalışma Durumunun Analizinde Kullanılan Oranlar (Faaliyet Oranları)

Çalışma Durumunun Analizinde kullanılan oranlar, işletme varlıklarının faaliyetlerde verimli ve etkin kullanılıp kullanılmadığının incelenmesine yardımcı bilgiler sağlar. İşletmeye ait bu bilgiler sektördeki diğer işletmelerle, rakip işletmelerle veya benzer işletmelerle karşılaştırmak suretiyle aktiflerin verimliliğinin veya etkinliğinin ölçülmesinde kullanılır. Bu oranlara verimlilik oranları veya devir hızı oranları da denilmektedir. Oranların sayısı çok olmakla birlikte uygulamada karşılaşılan ve önemli olanlardan bazıları şunlardır:

- Ticari Alacakların Devir Hızı Oranı
- Stokların Devir Hızı Oranları
- Dönen Varlıkların Devir Hızı Oranı
- Maddi Duran Varlıkların Devir Hızı Oranı
- Aktiflerin Devir Hızı Oranı
- Öz Kaynakların Devir Hızı Oranı

İzleyen kısımda bu oranların hesaplanması ve yorumlanmasıyla ilgili temel bilgiler ele alınacaktır.

Ticari Alacakların Devir Hızı Oranı

$$\text{Alacakların Devir Hızı} = \frac{\text{Kredili Satışlar}}{\text{Ticari Alacaklar}}$$

Oran, kredili satışlardan doğan alacakların bir yıl içerisinde kaç kez tahsil edildiğini ve dolayısıyla alacakların tahsil kabiliyeti ve likiditesini gösterir.

Oranın yüksek çıkması beklenir. Yüksek oran, daha az işletme sermayesinin alacaklara bağlandığını ve dönen varlıkların kendi içindeki dönüşümüyle finanse edilmesi sebebiyle da az finansmana gereksinim duyulduğunu ifade eder. Böyle bir durumda işletme düşük bir cari ve likidite oranı ile yetinebilir.

Düşük bir devir hızı alacakların tahsilinde sorunlar olabileceğini dolayısıyla şüpheli alacaklar nedeniyle zarara uğranılacağını, ek finansman ihtiyacı doğacağını gösterir. Ayrıca cari ve likidite oranının yüksek olması beklenir.

Oran, kredili satış politikalarının oluşturulmasında kullanılır.

Oranın hesaplanmasında ve yorumlanmasında bazı konuların gözönünde bulundurulması gerekir. Bunlar;

- Alacaklar, senetli ve senetsiz kısa ve uzun vadeli tüm alacakları kapsamaktadır. Satışlar dışında doğan ve diğer alacaklar grubunda yer alan alacaklar dikkate alınmaz.
- Satışlar mevsimlik hareketlerini etkisinde ise ve satışların hareketli olduğu dönemde değerlendiriliyor ise alacaklar yüksek olacağından oran düşmektedir. Bu durumda aylık ticari alacak tutarının esas alınması önerilmektedir.
- Şüpheli hale gelen alacaklarında alacaklar toplamına dahil edilmesi gerekir.
- Alacaklar kayıtlı değerleri ile payda da yer almalıdır.

İşletmelerde kredili satış tutarı belirlenemediği durumlarda, bunun yerine işletmenin hesap dönemindeki toplam satış rakamı kullanılabilir.

Bir işletmenin alacak devir hızı değerlendirilirken, benzer işletmelerin devir hızları veya sektörün devir hızı, işletmenin geçmiş yıllardaki devir hızları karşılaştırılmalıdır. İşletmenin alacak devir hızı bu ölçülerin çık dışında ise, ayrıntılı analiz yapılmalıdır.

Alacak devir hızı oranına dayanılarak alacakların ortalama tahsilat süresi oranı da hesaplanabilir.

$$\text{Alacakların Ortalama Tahsil Süresi} = \frac{360}{\text{ALACAK DEVİR HIZI}}$$

Oran, alacakların yıl içinde ortalama kaç günde bir tahsil edildiğini göstermektedir. Oran işletmenin faaliyet alanına, piyasaların durumuna göre değişmekle birlikte 30 ile 60 gün arasında çıkması normal karşılanır. Bu sürelerin üzerinde çıkması alacakların tahsili konusunda sorunlar doğa işaret etmektedir.

Stok Devir Hızı Oranları

Stok Devir Hızı Oranları, ticaret işletmelerinde farklı, imalat işletmelerinde farklı hesaplanmaktadır. Bu farkta stok kavramının işletmenin türüne göre farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır.

Stok Devir Hızı Oranları; stok kalemlerinin ne kadar bir süre içerisinde üretim faaliyetinde tükendiğini veya satış hasılatına dönüştüğünü ölçmeye yarayan oranlardır.

$$\text{Ticaret İşlemelerinde Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Satılan Malın Maliyeti}}{\text{Ortalama Stok}}$$

Ortalama stoklar; dönem başı ticari mal + dönem sonu ticari mal tutarlarının 2'ye bölünmesi suretiyle hesaplanır.

Dolayısıyla,

$$\text{Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Satılan Ticari Mal Maliyeti}}{\frac{\text{Dönem Başı Tic.Mal.} + \text{Dönem Sonu Tic.Mal.}}{2}}$$

Satılan ticari mal maliyetinin tespit edilmemesi durumunda, bunun yerine net satışlar tutarı alınabilir.

Ticaret işletmelerinde stok devir hızının mümkün olduğunca yüksek çıkması beklenir. Çünkü ticaret işletmeleri malı satın alıp üzerinde herhangi bir değişiklik yapmadan satarlar. Ticari malların çoğu kolayda mallar olup hızlı satılması gerekir. Bu nedenlerle ticaret işletmelerinde kar oranında sanayi işletmelerine nazaran daha düşüktür.

Oran; satılan malın özelliklerine bağlı olarak değişir. Örneğin gıda maddelerinde 150 kez ya da 100 kezdir. Gazete de 365 kezdir. Haftalık dergide 52 kezdir. Ticaret işletmelerinde örneğin stok devir hızının 52 çıkması malın bir haftada satıldığını ve yenilendiğini gösterir. Burada devir hızlıdır ve işletmenin lehine yorumlanır.

Oranın yüksek ya da düşük çıkması işletmenin çalışma oranına göre normal sayılan ölçülerden farklı olmasıdır.

Oranın yüksek çıkması, işletmenin stoklarını satışlarıyla erittiğini, stoklara bağlanan fonların işletmeye geri döndüğünü, stokların bozulma demode olma gibi risklerinin ortadan kalktığını depolama giderlerinin azaldığını gösterir. Tüm bu olumlu etkiler, işletmenin ekonomik ve finansal faaliyetlerde başarılı olduğunu gösterir. Stok devir hızının tek olumsuz yönü tüketici taleplerinin anında karşılanamaması riskidir. Ancak mala ilişkin sipariş politikalarının ve emniyet stoku miktarının belirlenmesinde dikkate alınırsa bu risk büyük ölçüde giderilecektir.

Stok devir hızı yüksek olan işletmeler, düşük olan işletmelere göre rekabet üstünlüğünü yakalarlar. Özellikle fiyat rekabetinde başarılı olurlar. Düşük fiyatla mal satarak satış hacmini genişletirler ve finansman olanaklarından dolayı avantaj elde ederler.

Stok devir hızının düşük olması yukarıda belirtilen olumlu durumların tersi durumları yaratır. İşletme karlılığı olumsuz yönde etkilenir.

İmalat işletmeleri üretim faaliyetlerinde bulduklarından stoklar, ilk madde ve malzeme, yarı mamul ve mamul stokları olmak üzere çeşitlenmektedir. Bu nedenle üç tür stok devir hızı aşağıdaki formüllerle hesaplanır.

$$\text{İlk Madde Malzeme Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{İmalata Verilen Hammadde Maliyeti}}{\text{Ortalama Hammadde Stoku}}$$

$$\text{Yarı Mamul Stok Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{İmal Edilen Malın Maliyeti}}{\text{Ortalama Yarı Mamul Stoku}}$$

$$\text{Mamul Stok Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Satılan Malın Maliyeti}}{\text{Ortalama Mamul Stoku}}$$

İmalat işletmelerinde ilk madde malzeme devir hızı oranı ile mamul stok devir hızı oranlarını incelemek gerekir.

Özellikle ilk madde malzeme devir hızı oranı değerlendirilirken, işletmenin stok politikasını etkileyen faktörler gözönünde bulundurulmalıdır. Hammadde stoklarının miktarını etkileyen faktörlerden bazıları ve önemlileri şunlardır:

- Hammadde fiyatları konusundaki tahminler. Hammadde fiyatları sürekli artış gösteriyor veya artma eğilimi varsa işletme fiyat artışlarından korunmak için fazla miktarda stok bulundurabilir.
- Stok tutma veya bulundurma maliyeti
- Satışlardaki gelişmeler ve gelecek dönemler için satış tahminleri
- Üretim teknolojileri (Örneğin tam zamanında üretim teknolojisinde stok bulundurulmaz)
- Üretimin satışa veya stoğa yapılması
- Mevsimlik üretim
- Büyük miktarlarda hammadde alışlarında sağlanan tasarruf

Yukarıdaki nedenlerden bazıları stok devir hızını büyük bazıları da yüksek çıkabilir. Bunlar normal karşılanmalıdır.

Mamul stok devir hızının yorumlanmasında gözönünde bulundurulması gereken faktörlerin başlıcaları şunlardır:

- Satış Hacmi
- Talebin Mevsimlik Değişimleri
- Arz – Talep İlişkisi
- Satışların Fiyatlarına İlişkin Bekleyişler
- Satış Bölgelerinin Sayısı ve Dayanıklılığı
- Dağıtım Kanallarının İşleyişi
- Mamulun Cinsi ve Dayanma Süresi

Dönen Varlıkların Devir Hızı Oranı

Oran, net satışların dönen varlıklar ortalamasına oranlanması suretiyle hesaplanır.

$$\text{ORAN} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\frac{\text{Dönem Başı Dönen Varlıklar} + \text{DS Dönen Varlıklar}}{2}}$$

Oran, dönen varlıkların kat katı satış yapıldığı gösterir. Oranın yüksek çıkması istenir. Yüksek oran daha az dönen varlıkların verimliliğinin yüksek olduğunu gösterir. Dönen varlıklara daha az fon bağlanabilir. Dönen varlıkların verimliliği karlılığı ad olumlu etkiliyorsa işletmenin lehine yorumlanır.

Oranın yüksek ya da düşük olmasına ölçüsü sektör ortalaması, diğer işletme ya da işletmenin önceki yıllardaki oranıdır.

Oranın standardın altında çıkması dönen varlıkların atıl kaldığına işaret eder. Dönen varlıkların finansmanında kısa süreli borçlar kullanılmış ise gelecekte işletme borçlarını ödemek zorlanabilir. Bu aynı zamanda işletmesi borçlarının da yüksek olduğu anlamına gelebilir. İşletmenin aleyhine yorumlanır. Bu orana, çalışma sermayesi devir hızı oranı da denilmektedir.

Maddi Duran Varlıkların Devir Hızı Oranı

Oran net satışların, maddi duran varlıklara bölünmesiyle hesaplanır. Maddi Duran Varlıklar net değerleriyle dikkate alınır.

$$\text{Maddi Duran Varlıkların Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Maddi Duran Varlıklar, Net}}$$

Sonuç, Maddi Duran Varlıkların kaç katı büyüklüğünde satış yapıldığını gösterir. İşletmenin maddi duran varlıklarının verimliliğini ölçmeye yarar. Başka bir ifadeyle kapasite kullanımını hakkında bilgi verir.

Örneğin imalat işletmeleri bakımından önemi büyüktür. Standart bir oranı olmamakla birlikte yüksek çıkması istenir. Oranın beklenenden yüksek çıkması maddi varlıkların verimli kullanıldığını ve kapasite sonucu olmadığına işaret eder. Böyle bir durum ekonomik faaliyetlerin karlı bir şekilde yürütülmesi bakımından işletmenin lehine yorumlanır.

Oranın düşük çıkması, kapasite sonunu ve maddi duran varlıkların verim sorunu olduğunu işaret eder. Bu durum maddi duran varlıklara bağlanan fonların işletmeye gere dönmediğini ve atıl kapasitenin birim başına sabit giderleri artırarak karlılığı olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. İşletmenin aleyhine yorumlanır.

Duyarlı bir oran hesaplanması bakımından maddi duran varlıklar içerisinde yer alıp henüz üretken olmayan yapılmakta olan yatırımlar ve verilen avanslar tutarının düşülmesi gerekir. Ayrıca yeniden değerlemenin yüksek olduğu durumda oran düşük çıkabilir. Burada bir düzeltme yapılması gerekebilir. Amortisman yöntemleri ve oranı dikkate alınmalıdır.

İşletmenin türü, üretim alanı, üretim teknolojisini ve aynı sektör içerisindeki diğer işletmelerin oran değeri oranın yorumlanmasında dikkate alınması gereken diğer hususlardır.

Varlık Devir Hızı Oranı (Varlık Getiri Oranı VGO)

İşletmenin sahip olduğu tüm varlıkların verimliliğinin ölçümünde kullanılan bir orandır. Net satışların varlıklar toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanır.

$$\text{Varlık Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Varlık Toplamı}}$$

Sonuç, varlıkların kaç katı oranında satış elde edildiğini gösterir. Standart bir oranı olmamakla birlikte yüksek çıkması veya sektör ortalamasının altında olmaması istenir.

Genellikle duran varlıkları büyük olan işletmelerde varlık devir hızı dönen varlıkların büyük olan işletmelere göre düşüktür.

Diğer koşullar aynı kalmak koşuluyla, varlık devir hızı yüksek olan işletmelerin karlılık oranlarının da yüksek olduğu gözlenmiştir. Varlık devir hızı düşük olan işletmeler riski yüksek işletmeler olarak yorumlanabilir.

Öz Kaynakların Devir Hızı Oranı

Net satışların öz kaynaklara bölünmesi suretiyle hesaplanan oran, işletmenin öz kaynaklarını ne ölçüde verimli kullandığını ifade eden bir göstergedir.

$$\text{Öz Sermaye Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Öz Kaynaklar}}$$

Sonuç, bir dönemde öz kaynakların kar katı oranında satış yapıldığını gösterir.

Bir işletmenin öz kaynaklar devir hızı oranının yüksek ya da düşük olduğu konusunda, aynı faaliyet kolundaki diğer işletmelerle veya aynı işletmenin geçmiş yıllar sonuçlarıyla karşılaştırmalar yapılmak suretiyle sonuca varılabilir.

Öz Kaynak Devir Hızı Oranının Yüksek Olması;

- Öz Kaynakların verimli kullanıldığı anlamına gelebilir ya da
- Öz Kaynakların yetersiz olduğu ve işletmenin büyük ölçüde yabancı kaynak kullandığı anlamına da gelebilir.

Oranın düşük çıkması, öz kaynakların fazla olduğunu ve borç verenler için bir güvence olduğunu gösterir. Böyle bir durumda işletmenin borçları az olacağından elverişsiz koşullar altında bile işletme borçlarını ödeyebilir.

Şayet işletme uygun koşullarda borç bulabiliyorsa bu öz kaynakların devir hızını yükseltir. Burada istenen ve işletmenin lehine yorumlanacak olan durum, öz kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasıdır.

3.4.2.5. Karlılık Oranları

İşletmenin faaliyetlerindeki başarıyı ölçmeye yarayan oranlarda karlılık Yöneticilerin başarısını değerlendirme kriterlerinden birisidir. İşletmenin hisse senetlerine geçici yatırım amacıyla yatırım yapacaklar, yapanlar ortaklar bu oranları incelemelidir.

Karlılık oranları yorumlanırken hesaplanan oranlar, aynı sektör içerisindeki diğer işletmelerin oranlarıyla karşılaştırılmalıdır. Ayrıca işletmenin bütçelediği karlılık, ile gerçekleşen karlılık oranları karşılaştırıldığında faaliyetlerin etkinlik derecesi hakkında önemli bilgiler elde edilir.

Karlılık oranları aynı zamanda işletmenin elde ettiği karın ölçülü, yeterli, sürekli olup olmadığının tespitinde kullanılmaktadır. İşletmenin karlılık analizinde kullanılan oranlar hesaplanmada temel alınan ölçülerin farklı olması nedeniyle ve farklı amaçlara hizmet etmesi bakımından üç bölümde incelenmektedir. (Bu konuda ayrıntılar için bakınız Ö.AKGÜÇ, 1995.S.392; N.AKDOĞAN, N.TENKER, 1998.S.347)

- i. Kar ile satışlar arasındaki ilişkileri gösteren oranlar (Satışların karlılığı oranları)
- ii. Kar ile sermaye arasındaki ilişkileri gösteren oranlar (Sermayenin karlılığı oranları)
- iii. Ortaklara yeterli karpayı sağlanıp sağlanmadığının belirlenmesinde kullanılan oranlar

i. Satışların Karlılığı Oranları

Satışların karlılığı oranları gelir tablosunda yer alan brüt satış karı, faaliyet karı, dönem net karı, faaliyet giderleri kalemlerinin net satışlar kalemi arasındaki ilişkileri analiz etmede kullanılır. Bu oranlar aşağıdaki gibidir:

a) Brüt Satış Karının Net Satışlara Oranı

$$\frac{\text{Brüt Satış Karı}}{\text{Net Satışlar}} \times 100$$

Oran, satış hasılatı ile satılan malın maliyeti arasındaki fark olarak brüt satış karının net satış hasılatındaki yerinin önemlilik derecesini gösterir. Ama faaliyet konusundaki brüt kar yüzdesi olarak sonucun yüksek çıkması istenir. Özellikle imalat işletmelerinde oranın %50'ye yakın çıkması istenir. Ticaret işletmelerinde karlılık oranı düşük çıkabilir. Yüksek bir oranla, işletme faaliyet giderlerini,

finansman giderlerini karşıladıktan sonra doyurucu bir dönem karına ulaşabilir. Aksi halde düşük bir oran, faaliyet giderleri ve finansman giderlerine yetmeyeceğinden işletme dönemi zararlı kapatabilir.

Yorumda, sektör ortalamasına ve işletmenin daha önceki yıllardaki oranlarıyla karşılaştırmalar yapmak gerekir. Yıllar itibarıyla artış eğilimi varsa işletmenin lehine yorumlanır.

Oranın düşük çıkmasının nedeni satışların yetersiz olması veya ağırlıklı olarak satış maliyetine yüksek olmasıdır. Oran düşük çıktığında satılan malın maliyetine dikkat yöneltmek gerekir.

b) Faaliyet Karının Net Satışlara Oranı

Oran, faaliyet karının net satışlara oranlanmasıyla bulunur.

$$\frac{\text{Faaliyet Karı}}{\text{Net Satışlar}} \times 100$$

Sonuç yüzde olarak ifade edilir faaliyet karının net satışların yüzde kaçını oranında gerçekleştiğini gösterir. Oran, bir işletmenin ana faaliyet konusundaki başarı düzeyini gösterir.

Yüksek çıkması istenir. Oranın yüksek çıkmasında faaliyet giderlerinin düşük olması etkilidir. Giderlerin düşük olması ve oranın yüksek olması işletmenin lehinedir. Oranın yeterli olup olmadığının saptanmasında işletmenin geçmiş yıllardaki durumuna ve sektör ortalamasına bakmak gerekir.

c) Dönem Net Karının Net Satışlar Oranı (Net Kar Oranı)

Net kar oranı, aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$\frac{\text{Dönem Net Karı}}{\text{Net Satışlar}} \times 100$$

Oran, dönem net karının net satışların yüzde kaçını oluşturduğunu gösterir. Mümkün olduğunca yüksek çıkması istenir. Dönem net karının oluşumunda en yüksek payı faaliyet karının olması istenir. Bu oran, faaliyet karının oranıyla birlikte ele alınmalıdır. Her iki oranında birbirine yakın çıkması istenir.

Oranın düşük çıkmasının nedenleri giderlerinin yüksek olmasıdır.

Düşük bir oran, işletmenin faaliyetlerinin başarılı olmadığını ve faaliyetlerin mali yapıya olumlu katkı sağlamadığını gösterir ve işletmenin aleyhine yorumlanır. İşletme ortaklarına da doyurucu bir kar dağıtamaz.

Oran olağandışı giderlerin yüksek çıkmasından düşük çıkmış ise geleceğe yönelik tahminlerde kötümser olunmaz. Ancak oran olağandışı gelirlerden dolayı yüksek çıkmış ise, gelecekte aynı oranda net kar beklentisinde bulunmak hatalıdır.

d) Faaliyet Giderlerinin Net Satışlara Oranı

Faaliyet giderlerinin net satışların yüzde kaçını olduğunun belirlenmesinde kullanılır ve aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\frac{\text{Faaliyet Giderleri}}{\text{Net Satışlar}} \times 100$$

Faaliyet giderleri hasılat elde etmek için mutlaka katlanılan ve satışların maliyetine eklenmeyen pazarlama, genel yönelim ve araya giderlerinden oluşmaktadır. Satışların belirli bir yüzdesine kadar normal karşılanır. İmalat işletmelerinde ticaret işletmelerinde daha fazladır.

Oranın yorumlanmasında sektör ortalaması ve işletmenin önceki yıllardaki durumu gözönüne alınmaktadır.

Ancak faaliyet giderleri hiçbir zaman brüt satış karından yüksek olmamalıdır.

Satışların karlılığı ile ilgili olarak her bir gider unsurunun net satışlara bölünmesi suretiyle başka oranlarda hesaplanabilir. Ancak yüzde analizinde tamamı hesaplandığı için burada 4 oranla yetinilmiştir.

ii. Sermaye İle Kar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar

İşletmenin başarısının değerlendirilmesinde kullanılan ve satışların karlılığına göre daha fazla anlamlı olan karlılık sermayenin karlılığıdır. İşletme yönetiminin emrine verilen öz ve yabancı kaynakların verimli kullanılıp kullanılmadığının saptanmasında kar ile sermaye arasındaki ilişkiler analiz edilmektedir. Başka bir ifade ile öz ve yabancı kaynakların kullanıldığı yatırımlar ile bu yatırımlardan elde edilen gelir unsurları arasındaki ilişkiler bu oranlar aracılığıyla analiz edilmektedir.

Kar ile sermaye arasındaki ilişkileri üç oran yardımıyla incelemek mümkündür. Bunlar;

- a) Öz Kaynakların Amortisman Oranı
- b) Sermayenin Amortisman Oranı (Ekonomik Rantabilite Oranı)
- c) Net Karın Toplam Varlıklara Oranı

Öz Kaynakların Amortisman Oranı

İşletme sahip veya ortakları tarafından sağlanan öz kaynakların verimlendirme derecesini gösteren oran net karın ortalama öz kaynaklara bölünmesi suretiyle hesaplanır.

$$\text{Öz Kaynakların Amortisman Oranı} = \frac{\text{Dönem Net Karı} \times 100}{\text{Ortalama Öz Kaynaklar}}$$

Ortaklıklar yöneticiler değerlendirme net kar ile ilgilenirler. Çünkü hisse başına temettü vergiler ayrıldıktan sonra hesaplanır. Yöneticiler kendi başarılarının değerlendirilmesinde dönem karının esas alınmasını isteyebilirler. Çünkü vergi oranlarının yüksek olması başarıyı gölgeleyecektir. Oran, dönem net karının öz kaynaklar ortalamasının yüzde kaç oranında gerçekleştiğini gösterir. Oranın mümkün olduğunca yüksek çıkması istenir.

Oranın yeterli olup olmadığının saptanmasında öz kaynakların alternatif kullanım olanaklarının bölünmesi gerekir. Örneğin işletmenin oranı %15 ise ve işletme öz kaynaklarının tamamını devlet tahvillerine yatırırsa idi sağlayacağı kar oranı % 32 ise söz konusu 515'lik oran yetersizdir. Ayrıca sektör ortalamasına ve işletmenin önceki yıllar değerlerine bakmak gerekir. İlgili dönem için hesaplanan oran bunların üzerinde ise işletmenin lehine yorumlanır.

Oranın düşük çıkması ortaklar bakımından son derece önemlidir. Ortaklıktan ayrılma kararının alınmasında etkilidir.

Bu oran bazen ödenmiş sermaye esas alınarak hesaplanabilir.

Sermayenin Amortisman Oranı

Bu oran dönem karı ile finansman giderleri toplamının öz kaynaklar ile uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanır.

$$\text{Sermayenin Amortisman Oranı} = \frac{\text{Dönem Karı} + \text{Finansman Gid.} \times 100}{\text{Öz Kaynaklar} + \text{UVYK}}$$

Oran, yüzde olarak ifade edilir ve öz kaynaklar ile uzun vadeli yabancı kaynakların bir dönemdeki geri dönme oranını gösterir. Yönetimin, işletmeye yatırılan fonlardan yararlanmadaki başarısını gösterir. Oranın yüksek çıkması istenir. Yüksek oranla sermayenin kısa sürede geri dönmesi gerçekleşecektir.

Net Karın Toplam Varlıklara Oranı

Bu oran varlıkların işletmede ne ölçüde karlı kullanıldığını göstermek için aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$\text{Oran} = \frac{\text{Dönem Net Karı}}{\text{Toplam Varlıklar}} \times 100$$

Oran yüzde olarak ifade edilir ve varlıkların yüzde kaçını net kar elde edildiğini gösterir.

Finansman yapıları farklı olan işletmelerde oran farklı olacaktır. Çünkü yabancı kaynak ağırlıklı finansman yapısına sahip işletmelerde finansman giderleri yüksek olacağından net karı düşük çıkacak ve oran düşük olacaktır. Öz kaynak ağırlıklı kaynak yapısında oran daha büyük olacaktır.

Oranın yeterliliğinin değerlendirilmesinde yukarıdaki hususun yanı sıra sektör ortalaması ve işletmelerin geçmiş yıllardaki değerleri dikkate alınmalıdır. Sektör ortalamasının üzerinde ve artış eğilimi gösteriyorsa işletmenin lehine yorumlanır.

iii. Ortalama Yeterli Kar Payı Sağlayıp Sağlanmadığının Belirlenmesinde Kullanılan Oranlar

İşletmenin sahip veya ortaklarına ölçülü ve yeterli bir gelir sağlayıp sağlayamadığının belirlenmesinde dönem net karı / öz sermaye oranı bilgi vermekle birlikte hisse senedi sahipleri bakımından bazı oranların da hesaplanması gerekmektedir.

Bu konuyla ilgili oranlar yatırım analizi kısmında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.4.2.6. Oranların Yorumu

Mali tablolarda yer alan kalemler arasında basit matematiksel ilişkileri göstermek tek başına bir amaç değildir. Önemli olan hesaplanan oranların yorumlanması ve değerlendirilmesidir.

İncelenen işletmenin cari dönem oranlarının yorumlanmasında ve değerlendirilmesinde aşağıdaki yollardan biri kullanılabilir. (Ö.AKGÜÇ, 1995.s. 345-346)

i. Anlamli olduğu kabul edilen genel ölçülerle, deneyimler sonucu bulunması ve yeterli olarak kabul edilmiş oranlarla karşılaştırma.

Hiçbir oran tek başına işletme hakkında yeterli bilgi sağlamaz. Ancak bazı ipuçları bulma anlamında bazı oranlar genel kabul görmüş ölçülerle karşılaştırma yapmak suretiyle değerlendirilir.

Örneğin, cari oranın 2 TL.- çıkması istenir. 2 TL.-nin altındaki düşük üstündeki fazla olarak değerlendirilir. Bir başka örnek, toplam borçların öz kaynaklara oranı %100'ü geçmemelidir. %100'ü aşan yüksek olarak değerlendirilir.

ii. Birbiriyle ilgili çeşitli oranların birlikte değerlendirilmesi

Bu yorum biçiminde oranlar, diğer oranlar yardımıyla tamamlanmakta ve daha anlamlı hale gelmektedir. Örneğin cari oranın 2 TL.- çıkması anlamlı olmakla birlikte kısa vadeli borçların tamamının banka kredilerinden oluşması bununla birlikte nakit oranının 0,2 TL.- çıkması oranı

anlamsız kılmaktadır. Dolayısıyla likidite oranlarının birlikte yorumlanması ve işletmenin borç ödeme gücünün tüm oranlarla birlikte değerlendirilmesi gerekir.

iii. İşletmenin Geçmiş Yıllar Oranları İle Karşılaştırma

İşletmenin ele alınan dönemdeki oranlarının yeterliliğinin daha önceki yıllara göre değerlendirilmesi oran analizini dinamik bir özellik kazandırır. Artması beklenen bir oran geçmiş yıllara göre azalmış ise yetersiz kabul edilir.

iv. İşletmenin Hesaplanan oranlarının aynı endüstri kolundaki benzer işletmelerin oranları ile karşılaştırma veya sektör ortalamaları ile kıyaslama

Bu tür değerlendirmede işletmenin oranları benzer işletmenin oranlarıyla paralel ise yeterli kabul edilir.

Oran analizinde beklenen yararın sağlanabilmesi için bu dört yorum biçiminde yararlanılmaktadır.

Analistin yorum için bir yaklaşımda bulunabilmesi ve doğru yorum yapabilmesi için oran analizinin yorum esaslarını dört aşamada toplamak mümkündür. (Ayrıca bakınız S.BEKTÖRE vd. 1998, S.218-219).

1. Çıkan Sonucun Anlamının Belirlenmesi

Her bir oranın sonucu farklı olabilmekte, dolayısıyla yorumun birinci adımını çıkan sonucun ve anlamının ne olduğunun belirlenmesi oluşturmaktadır.

Hesaplanan oranın sonucu TL.-, gün, defa veya yüzde olabilir. Bazen iki sonuç çıkabilir. Örneğin bir oran hem TL.- hem de defa olarak ifade edilebilir. Önemli olan oranın anlamını yitirmeyecek bir ifade şeklidir.

Bu aşamayla ilgili olarak bir örnek vermek gerekirse:

$$\begin{aligned} \text{Cari Oran} &= \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}} \\ &= \frac{5.000-}{2.500-} = 2 \text{ TL.-} \end{aligned}$$

Yorum: İşletmenin cari oranı 2 TL.-'dir. Yani 1 TL.-'lık kısa vadeli yabancı kaynağına karşılık 2 TL.-'lik dönen varlığı mevcuttur.

Yapılacak yanlış: İşletmenin cari oranı 2'dir. Böyle bir ifadenin anlamı yoktur. Çünkü oran olarak 2'nin fazlası bir anlamı yoktur. 2 TL.- veya %2 veya 2 kez daha anlamlıdır.

2. Çıkan Sonucun Yeterliliğinin Belirlenmesi

Oran analizinde yorumun ikinci adımını çıkan sonucun, yeterliliği, genel kabul görmüş orana, geçmiş yıllara, sektör ortalamasına göre kıyaslanarak belirlenir. Bunlara göre düşük yüksek veya yeterli olabilir. Düşük veya yüksek olması durumunda yorumun üçüncü aşamasına geçilir. Yeterli görülüyor ise nedeni söylenir ve dördüncü aşamaya geçilir.

3. Çıkan sonucun formülün pay veya paydasındaki kelimelerden hangisinin ya da her ikisinin de etkisinde olup olmadığının belirlenmesi

Örneğin, cari oran 5 TL.- ise, bu durumda dönen varlıklara dikkat çekilmesi için oranın büyüklüğü payın etkisindedir. Eğer cari oran 0,5 TL.- çıkmış ise KVK'lara dikkat çekmek için paydanın etkisindedir.

Pay ya da paydanın veya her ikincisinin etkisinde olup olmama durumuna göre paydaki veya paydadaki kalamı dikkat çekilerek ayrıntılı inceleme yapılır.

4. Çıkan sonucun işletmenin mali durumunu veya faaliyet sonuçlarına etkisinin belirlenmesi

İlk üç aşama sonunda ortaya çıkan sonucun işletmenin incelenen yıldaki mali durumunu veya faaliyet sonuçları bakımından neye işaret ettiği ve bu belirlenen bu durumun devam etmesi halinde gelecekteki mali durum ve faaliyet sonuçları üzerindeki etkileri tahmin edilmeye çalışılır.

Örneğin stok devir hızının beklenenden düşük çıkması mali durum bakımından, stoklara bağlanan fonların geri dönmemesi veya hızının düşük olması sebebiyle ek on ihtiyacı yaratır. Stokların elde kalması demode olması, bozulması, faaliyet sonucu olarak giderleri artırır karı azaltır. Gelecekte işletme borç ödemedede zorlanabilir, karı azalabilir.